

İNŞAAT SÖZLEŞMELERİNDE İHTİLAFA NEDENLERİ VE ÇÖZÜM TEKLİFLERİNİN İNCELENMESİ

(1)

Ekrem MANİSALI, Doç. Dr.
İ.Ü.Müh.Fak. İnşaat Müh.Bölümü

ÖZET

İnşaat sözleşmelerinin uygulanmaları sırasında ortaya çıkan ihtilafların araştırılması ve bu ihtilafların sonraki uygulamalarda en aza indirgenmesi, işlerin süresinde, maliyet tavanını aşmadan ve belirlenen kalite düzeyinde bitirilebilmesi yönünden gerekmektedir. Bu amaçla, 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu (DİK)'nun inşaat sektöründeki uygulama sonuçları incelenerek en çok ihtilafa neden olan maddeleri tesbit edilmiş, ihtilafların neler olduğu ve bunların çözümüne ait Yargı Kararları (YK); aynı şekilde, Bayındırlık İşleri Genel Şartnamesinin (BİGS) ihtilafa en çok götüren maddeleri, ihtilaflar ve çözümle ilgili Yüksek Fen Kurulu Kararları (YFKK) ile Yargı Kararları incelenmiştir. Bunlara ilave olarak da Borçlar Kanunundan (BK) kaynaklanan ihtilaf maddeleri ile ilgili Yargı Kararları gözden geçirilmiştir.

İnceleme sonunda, ihtilaf nedenlerinin çoğunlukla aynı

konularda toplandığı görülmüştür. Bu ihtilaflarla ilgili kararlarda ise Yüksek Fen Kurulu (YFK) kararlarının teknik ağırlıklı incelemeleri kapsadığı ve 2886 sayılı DİK ve BİGS ilkeleri doğrultusunda kararlar verildiği, kararların, sonuçları itibari ile, idare lehine % 66 ve müteahhit lehine % 34 oranlarında tahakkuk ettiği gözlenmiştir. Yargı Kararlarında ise incelemelerin daha ziyade BK'nun İstisna Akdi hükümleri doğrultusunda ve Genel Hukuk kuralları esas alınarak yapıldığı ve sonuçların idare lehine % 53, müteahhit lehine % 47 gibi bir oranla gerçekleştiği gözlenmiştir.

I. GİRİŞ

Ülkemizde, kamu kurum ve kuruluşlarınca yaptırılan inşaat işleri DİK'na göre yapılmaktadır. İlk İhale Kanunu 1934 yılında 2490 sayı ile çıkarılmış ve 1983 yılına kadar uygulanmasına devam edilmiştir. Bu uygulamalar sırasında karşılaşılan problemlerin günümüz şartlarında çözümü, kararnamelerle düzeltilme yoluna gidilmiştir. 1983 yılında 2886 sayılı DİK çıkarılmış ve halen bu kanun uygulanmaktadır. Her iki kanunla da, temelde farklılıklar olmadığından, yapılan sözleşmelerle ihtilaflar çıkmakta, bunlar da, Yüksek Fen Kurulu Kararları (YFKK) veya önce mahkemeler ve sonra da Yüksek Yargı Organlarınca çözümlenmektedir. Birey ve ülke bazında sayısız kayıplara sebep olan bu ihtilafların, özellikle önemli olanlarının araştırılması, şüphesiz çok büyük bir önem arz etmektedir.

2490 sayılı eski İhale Kanunu'nun uygulandığı uzun süre içinde çıkarılan bir çok kanunda yer alan özel hükümlerle, bir kısım idarelerin ihale esasları 2490 sayılı kanunun kapsamı dışında bırakılmış, bu durum Devlet İhale Hukuku'nun genellik ilkesini önemli ölçüde zedelemiştir. Tüm kamu idareleri, devletin idari yapısı, hukuk düzeni ve ekonomik politikasına aynı şartlarla bağlı olmaları zorunlu olduğuna göre, ihale hukuku alanında bazı kurumların farklı hükümlere tabi olmalarının tam bir izahı yapılamaz. Aksi halde Devlet İhalelerine katılmada önem arz eden "fırsat eşitliği" ilkesi zedelenmiş olur.

2886 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi sırasında hedeflenen amaç bu idi. Ne var ki daha uygulamasının birinci yılında kanunun genellik ilkesinde delinmeler olmuş ve on yıldır

Atatürk Barajı ve
Hes

bu durum daha da yaygınlaşmıştır. Diğer taraftan, genel olarak farklı uygulamalar olsa da, ihtilafların çoğu hemen hemen aynı konuları kapsamaktadır. 2886 sayılı DİK'nun 7, 57, 60, 62 ve 63'cü maddeleri ihtilafların ağırlığını oluşturmaktadır. 7.ci madde "işlerin özelliğini belirten şartname ve ekleri idarece hazırlanır" şeklindedir. Daha işin başında, ihaleye çıkacak işle ilgili olarak, yapım sırasında ortaya çıkabilecek tereddüt ve ihtilafların, projeye başlamadan halledilebilmesi için şartnamelerin, idarece titizlikle hazırlanması gerekir. İşin mahiyetine göre özel ve teknik kuralların da şartnamelerde yer alması, kanunun emredici hükmüdür. Uygulamada bu madde ile ilgili ihtilafların büyük bir bölümünün, şartnamelerin düzenlenmesi sırasında gözden kaçan ve önemsiz gibi görülen ayrıntılardan kaynaklandığı görülmüştür.

57. madde ile ilgili olarak, sözleşmelerin tescilli sırasında şartnamelerde yer almayan bazı hükümlere yer verildiğine, uygulamalarda sıkça rastlandığı görülmektedir. 60. madde ile, ihalede taraflardan biri olan idarenin ihale kanununa göre kendisine düşen görevler hükmü altına alınmıştır. Kanunun 62. maddesine göre ise; idarenin sözleşmenin bozulmasına neden olması halinde yapılacak işlemler, kanunda dağınık bir şekilde düzenlenmiştir. Bu durum ihale hukukunda bir boşluk doğurduğundan, sık sık BK'na baş vurulduğu görülmektedir. 63. maddeye göre, keşif artışlarının % 30'u aşması halinde tasfiyeye gitmek, hem idare hem de müteahhidi zarara sokabilir. Kanunun bu madde ile amacı, iyi niyetle hata payına bir çözüm bulmaktır. Dolayısıyla bu maddenin uygulanmasında da çok titiz davranmak gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Gerek DİK'nu, gerek BİGS'ne göre sözleşme uygulamalarında ortaya çıkan ihtilaflar, kanunun günün şartlarına uygun olmaması ve bünyesindeki boşluklardan doğmakta olduğu izlenimini vermekte ayrıca, kanunun açık olmayan hükümlerinden yararlanmak amacıyla farklı yorumların ve uygulamaların sıkça ortaya çıktığı görülebilmektedir.

2. PROJE YÖNETİMİ AÇISINDAN SÖZLEŞME KAVRAMI

Teknolojik ve sosyo-ekonomik alandaki çok hızlı gelişmeler, inşaat mühendisliği eğitimin de yeniden gözden geçirilmesini ve örneğin klasik "şantiye mühendisi" kavramı yerine, çok daha kapsamlı ve karmaşık ilişkilerin çözümü ile uğraşan bir "proje ve inşaat idarecisi" veya "inşaat işletme mühendisi" anlayışını zorunlu kılmaktadır. Proje fikri safhasından, projeden istifade etme safhasına kadar süren ve her safhada farklı bir ortam ile boğuşmayı gerektiren bu yeni ve kapsamlı meslek formasyonu, inşaat işletme mühendisinin disiplinlerarası bir eğitimle mücehhez olmasını gerektirmektedir.

Genel anlamı ve kapsamıyla proje idaresi, herşeyden önce işvereni ilgilendirmekte ve amacı, işverenin projeye ifade

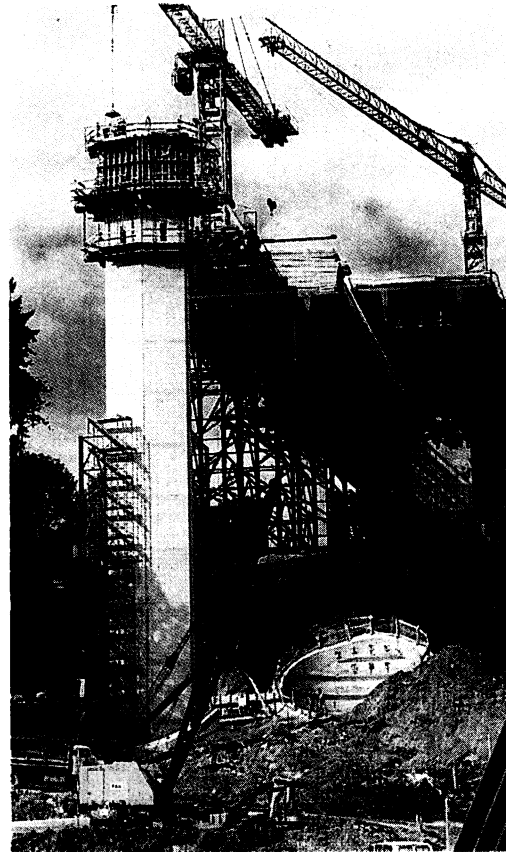
ettiği amaçlarını, dolayısıyla projeyi ucuz ve kusursuz şekilde, zamanında bitirerek kullanıma almayı sağlamaktır. Proje yönetimini oluşturan ana konular;- Genel Yönetim,-Organizasyon yönetimi, -Süre planlama, İş programı hazırlama ve denetimi, -Maliyet planlama ve denetimi, -Sözleşme ve hukuki problemler, ve -Kayıt ve ödeme işleri şeklinde ele alınabilir. Proje yönetiminin önemli bir kısmını oluşturan sözleşme ve hukuki problemlerin yakından incelenmesi ve gerekli tedbirlerin bir an önce kanuna yansıtılması gerekmektedir.

3. SÖZLEŞME VE HUKUKİ SORUNLAR

Sözleşme ve hukuki sorunlar, proje yönetiminin çok önemli ve bu incelemenin de bir bölümüdür. Kendi başına "Sözleşme Yönetimi" olarak bilinen ve "Sözleşme Mühendisi" şeklinde ayrı çalışma sahası olan bir meslek birimidir. Her inşaat projesi yazılı veya sözlü olsun mutlaka bir sözleşme (contract) ile gerçekleşebilir. Sözleşme, bir tarafın yaptığı bir teklifi karşı tarafın kabul ettiğini belgeleyen bir anlaşmadır. Güçlü fakat basit bir sözleşme, şu temel elemanlardan oluşur:

1) Anlaşma: Teklifin çok açık olması ve karşı tarafın, dolayısıyla, her iki tarafın anlaşmanın tüm maddelerini kabul ettiklerini belirleyen bir belge niteliği.

2) Kapsam: Genellikle, bir hizmet veya ürün temini karşılığında karşı tarafın sözleşme şartlarına göre ödemeyi

taahhüt etmesi şeklinde ortaya çıkması.

c) Hukuki vecibeleri kabullenme niyeti: Anlaşma olabilmesi için böyle bir niyet gerekir.

d) Sözleşme yapabilme kapasitesi: Her iki taraf da sözleşme yapabilecek kabiliyet ve kapasitede olmalıdır. Bu şart, eğer mesela bir şirket kuruluş amaçlarında belirtilen çalışma alanı dışında bir faaliyete başlar veya kontratın herhangi bir maddesi taraflardan birinin mevcut ilişkilerini iptal ederse ortaya çıkmıyabilir.

e) Sözleşme muhtevasının icra gücü: Her iki taraf da sözleşmeyle belirlenmiş görevlerini yerine getirebilmelidir. Örneğin bir inşaat şirketi bir evi belirli tipte bir tuğla ile yapmayı taahhüt etmiş ancak sonra tuğla fabrikasının iflas ettiğini görürse, sözleşmenin iptalini isteyebilir.

f) Sözleşmenin amacı hukuki olmalıdır: İki tarafın hak ve sorumlulukları hukuki olmalıdır.

4. STRATEJİK KAVRAMLAR

Her iletişim aracında olduğu gibi, sözleşmenin de bir taraftan diğerine verilmek istenen mesajın tam/ dosdoğru anlaşılmasına uygun olması gerekir. Hukuki dökümanlar, spesifikasyonlar, vs. sözleşmeyi oluştururlar ve mesajı taşıyan ve kabul eden araçlardır. Sözleşmenin iki tarafı açısından en iyi sözleşme stratejisi:

1. Taraflarca anlaşılacak açık mesajlara dayanmalı ve her iki taraf sözleşme imzalanmadan önce anlaşmış olmalıdır.
2. Her iki tarafın iyi niyetine dayanmalıdır. İşin karakterinin dikkate alınması, kullanıcı ve müteahhidin minimum ihtiyaçları v.s. gibi
3. Her iki taraf en çok faydalanacakları şekilde ortak

menfaatlerden yararlanmalı

4. Tahmin edilen her risk, onunla uğraşacak şekilde ekibe olmuş bir ortamda ele almalı. Bu konuda işin özelliklerine göre uygulanacak kurallar belirlenmeli ve başarının o riskle uğraşacak engin tecrübeli ve gerekli imkanlarla donatılmış kişilerle olacağı bilinmelidir.

Belirli bir proje için en uygun sözleşme tipi araştırılmalıdır. Ayrıca, sözleşmede her iki tarafın farklı temel motivasyonlarını sağlayacak aşağıdaki konular da dikkate alınmalıdır.

İşveren

Mimumum maliyet/risk

İşin vaktinde teslimi

Minimum kaza ve yaralanma

Kullanılabilir pratik ürünler

Müteahhitden yapıcı işbirliği

Kalite standartları tutturulmalı

Müteahhit

Maksimum kar/
minimum risk

Prestij

Minimum kaza ve
yaralanma

Maksimum

produktivite

İşverenden yapıcı
işbirliği

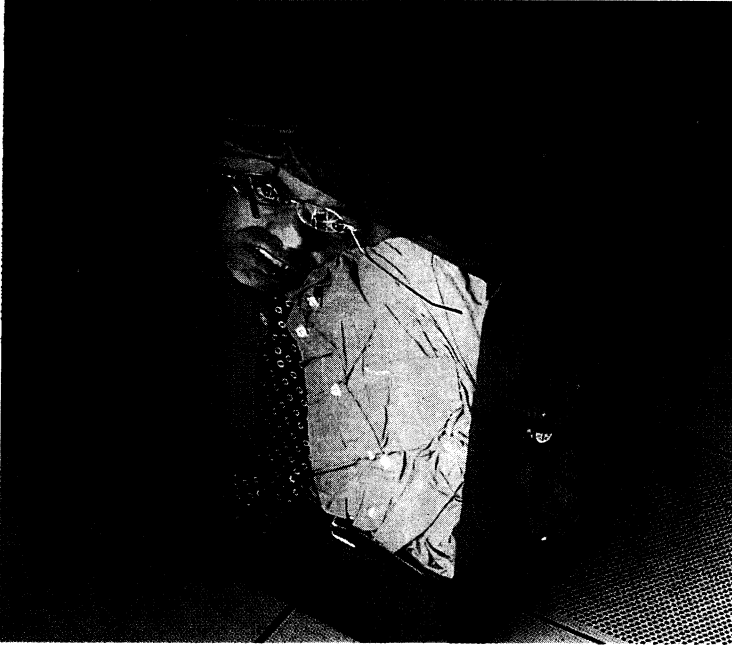
Kalite konusunda
minimum müdahale

Görüldüğü gibi amaçlar birbiriyle çelişen ve birbirini tamamlayan amaçlardır. O halde, sözleşme "faydaları maksimize, potansiyel ihtilafları minimize etme" temel iki felsefeye oturtulmalıdır.

5. İNŞAAT SÖZLEŞMELERİNDE İHTİLAFLARIN NEDENLERİ

İnşaat sektörümüzün faaliyetlerini düzenleyen üç temel yasa; 2886 sayılı DİK, BİGŞ ve Borçlar Kanunu İstisna Akdi (BKİA) dır. Uygulamada DİK'nun 7, 57, 60, 62 ve 63. maddelerinin en çok ihtilafla yol açan maddeler olduğu tesbit edildi. Maddelerle ilgili 209 adet ihtilaf araştırıldı. Aynı şekilde, Bayındırlık Bakanlığı YFK'nun 1939 ile 1981 yılları arasında almış olduğu 240 adet karar, BİGŞ'nin 6, 10, 11, 12, 19, 20, 23, 25, 39, 40, 41, 48, 53 maddeleri ve şartname dışı olarak 6 adet karar incelendi. Yine bu şartnamenin yargıya intikal etmiş 10, 11, 12, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 39, 40, 41, 45, 48, 49, 53'cü maddelerini kapsayan 1960 ile 1970 yılları arasındaki 86 adet karar değerlendirildi. İhale kanunu dışında sözleşme ihtilafları nedeniyle yargıya intikal eden ve BK'na göre sonuçlanan 1960 ile 1978 yılları arası 213 adet yargı kararı incelenerek sonuçlandırıldı. Ancak bu yazı çerçevesinde sadece DİK'nun 7. Md si ve buna ait yargı kararları sunulabilecektir. Diğer Md. ler ve Yargı-Fen Kurulu Kararlarının sonraki sayılarda yayınlanması düşünülmektedir.

Yargı kararlarında, karar metinleri yalnızca kararları ilgilendirilen maddelerin sonunda belirtilmiştir. Bu kararlarda kullanılan kısaltmalar; Örnek olarak: "Yargıtay 15 H.D.- T.13.5.1976- E976/1883- K.976/1092" şeklinde

verilmiştir. Burada H.D.Yargıtay 15. Hukuk Dairesini; T.13.5.1976, Tarihi; E.976/1883 Dosya Esas Tarih ve Nosu, K.976/1092; karar tarih ve no'sunu belirtmektedir.

2886 sayılı DİK'nun ihtilaflara en çok sebep olan maddelerinde olan Md.7 ve bununla ilgili yargı kararları aşağıda incelenmiştir.

5.1.DİK Madde 7- "İhale Kanunu İşlerin Her Türlü Özelliğini Belirten Şartname ve Ekleri İdarece Hazırlanır".

Bu şartnamelerde işin mahiyetine göre konulacak özel ve teknik şartlardan başka genel olarak aşağıdaki hususların da gösterilmesi zorunludur.

- a- İşin niteliği, nevi ve miktarı
- b- Taşınmaz malların satışı, kiraya verilmesi, trampa edilmesi ve üzerlerinde mülkiyetin gayri aynı hak tesisinde tapu kayıtlarına göre yeri, sınırı, yüz ölçümü, varsa pafta, ada ve parsel numarası ve durumu.
- c- Tahmin edilen bedeli, geçici teminat miktarı ve kesin teminata ait şartlar.
- d- İşin yapılma yeri, teslim etme ve teslim alma şekil ve şartları.
- e- İşe başlama ve işi bitirme tarihi, gecikme halinde alınacak cezalar.
- f- İsteklilerde aranan şartlar ve belgeler
- g- İhaleyi yapıp yapmamakta ve uygun bedeli tesbitte idarenin serbest olduğu,
- h- İhale kararının karar tarihinden itibaren en geç 15 iş günü içinde ita amirince onaylanacağı veya iptal edilebileceği.
- i- Vergi, resim ve harçlarla sözleşme giderlerinin kimin tarafından ödeneceği.
- j- Ödeme yeri ve şartlarıyla avans verilip verilmeyeceği, verilecekse şartları ve miktarı.
- k- Sözleşme konusu işlerin malzeme veya birim fiyatlarındaki değişiklikler nedeniyle eğer ödenecekse fiyat farkının ne şekilde ödeneceği.
- l- Süre uzatımı verilebilecekse haller ve şartları.
- m- İşin süresinden önce bitirilmesinde fayda görülen hallerde
- n- İhtilafların çözüm şekli.

AÇIKLAMA İhaleye çıkacak işle ilgili olarak, yapım sırasında ortaya çıkabilecek tereddüt ve ihtilafların daha işin başında halledilebilmesi için şartnamelerin titizlikle hazırlanması gerekir. Şartnamelerin hazırlanmasında maddede gösterilen zorunlu hususlardan ayrı olarak işin mahiyetine göre özel ve teknik şartların da şartnamelerde yer alması kanunun emredici hükmüdür. Bu madde ile ilgili aşağıda verilen örneklerde yargı kararları incelendiğinde, anlaşmazlıkların büyük bir bölümünün şartnamelerin düzenlenmesi sırasında gözden kaçan önemsiz gibi görünen ayrıntılardan kaynaklandığı görülmektedir.

5.2. Yargı Kararları

1. Danıştay 12. Daire T.10.6.1968 E.1967/2286 K.1968/1357: "Şartnamede 5 tonluk kamyon nakliye formülüne göre ödeme yapılacağı öngörülmüş ise de, bu tip kamyonun işleyebileceği yolu bulunmayan yer, inşaat yeri olarak gösterilerek, burada inşaatı yapmıyan müteahhidin teminatı gelir kaydedilemez."

Sayıştay Genel Kurul Kararı 13.6.1966-3127/1: "Sözleşmelere marka ismi konamaz." Örnek: Herhangi bir boya markası (ÇBS, DYO vb.)

2. Sayıştay Genel Kurul kararı 28.11.1963-2895/1: "Şartnamede yer alan hükmün sözleşmede yer almaması sözleşmenin tesciline mani değildir." (Şartname ve sözleşmeler birbirini tamamlar)

3. Sayıştay Daireler Kurulu kararı 31.1.1973-158/1: "Yıkımdan çıkacak malzemenin bu işle ilgili gidere karşılık tutulmasında yasaya aykırılık yoktur."

4. Yargıtay Ticaret D.T.22.6.1972 E.72/2101 K.72/3113: "Akitler tarafların belli bir mevzudaki müşterek iradelerinin ortaya konulması olduğuna göre, bir akdin yorumu yapılan hallerde tarafların hakiki ve müşterek maksatlarının araştırılması ve yorumun bu müşterek maksadın ışığında yapılması gerekir."

5. Yargıtay H.G.K. T.2.7.1958 E.7/32.K.34: "Akdin zamanında ifa edilmemesi" halini karşılamak için sözleşmeye konan tazminat ödeme yükümlülüğü akdin "ifa edilmemesi" haline uygulanamaz"

6. Danıştay 3.D.K. T.26.9.1973 E.93/322 K.73/442: "İdari işlemler nedeniyle geciktirilen hakedişlerin Sulh yoluyla halline gidilemez."

7. Yargıtay 4.cü H.D. T.20.5.1968 E.6974 K.4320: "Şartnamenin yasaya aykırı olan hükmü geçerli değildir."

8. Yargıtay İctihadi Birleştirme Büyük Genel Kurul Kararı T.4.3.1968 E.962/2 K.6: "Yasal sorumluluklar mukavelelere konacak özel hükümlerle genişletilemez ve artırılmaz."

9. Sayıştay 2.D.K. T.28.7.1977 K.5664/3615: "Belli bir tarihten sonra akdedilen sözleşmelere fiat farkı ödenmesi kararlaştırılan hallerde bu hak, daha önce sabit birim fiyat esasına göre akdedilen sözleşmelerin bu tarihten sonraki kısmında uygulanır."

10. Yargıtay 15.H.D. T.1.12.1977 E.977/1974 K.977/2159: "İdare sözleşme ile kendisine tanınan seçimlik şartları uygularken iyi niyet kurallarına uymak zorundadır."

11. Sayıştay 7.D.K. T.13.12.1977 K.542/3658: "Sözleşmede iş süresinin "takvim günü" olarak hesaplanması, ilave sürenin "iş günü" olarak tanınmasına mani değildir."

12. Sayıştay 4 D.K. T.13.10.1962 175/2609: Süre uzatımının başlangıç tarihinin "Beton dökmeye müsait tarih olarak kararlaştırılmasında sakınca yoktur."

13. Yargıtay 15.H.D. T.13.5.1976 E.976/768 K.976/2147: "H.U.M.K. 74. maddesine göre, istekten fazlaya karar verilemez."

14. Yargıtay 15.H.D. T.4.10.1976 E.976/1883 K.976/3147: "1-Özel şartnamede ihtilafla ilgili hüküm varsa öncelikle uygulanır.
2- İşin programlanan sürede bitip bitmeyeceği, kalan işin aynı hızla süresinde tamamlanıp tamamlanamayacağına araştırılması gerekir,"

15. Yargıtay 15.H.D. T.10.5.1977 E.76/2747 K.77/1092: "İdarece verilmesi geciktirilen malzemelerin işin gecikmesini gerçekten aksatıp aksatmadığı araştırılmalı ve müteahhidin gecikmeden dolayı zararı olup olmadığı ona göre kararlaştırılmalıdır."

16. Yargıtay 15.H.D. T.20.4.1977 E.77/655 K.77/933: "Havaların çalışmaya elverişli olmadığı yolunda müteahhide 10 gün süre veren idare bu nedenle çalışılmayacak tüm süreleri tanımak zorundadır."

17. Yargıtay 15.H.D. T.30.3.1977 E.77/288 K.77/766: "Yüklenicinin sonradan işi programına uygun olarak

bitireceğini taahhüt etmesi ve karşılığında hakedişlerinden feragat etmesi, gecikme cezası alınmasına mani değildir."

18. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu T.13.6.1951 E.144 K.775: "Fenni şartnamede toprak hafriyatı yapılacağı belirtilen halde, zeminin toprak olmamasından dolayı hafriyat bedeli farklı olan kazı için fiyat farkı ödenebilir."

19. Sayıştay 2.ci Daire Kararı 28.12.1958-29/1: "Mukavelede aksine hüküm olsa dahi idarenin kusuruyla husule gelen geçikmeden dolayı süre uzatımının kabul edilmesi gerekir."

20. Yargıtay 4.H.D. T.24.6.1965 E.5719 K.3365: "Şartnameler sözleşmelerin ekidir ve tarafları bağlayıcı niteliktedir."

6. SONUÇ

DİK'nun Md.7 ile ilgili olarak incelenen 127 adet kararın 55 adedinin idare ve 72 adedinin de müteahhit lehine sonuçlandığı görülmüştür. 2886 sayılı DİK'nun inşaat sektöründeki uygulamalarında en çok ihtilaflara neden olan maddelerinden Md 7. ile ilgili ihtilaflar sonucu bağımsız yargının vermiş olduğu yargı kararları incelendi. Bu kararların sonuçları itibarıyla, idare lehine % 43, müteahhit lehine % 57 gibi bir oranla gerçekleştirdiği görülmüştür. Daha sonraki incelemeler sonucunda, maddelerin ihtilaflara hangi oranlarda yol açtıkları, aralarındaki ilişkiler ve en mühimi ihtilaflara çözüm getiren karar organları arasındaki farklı bakış açıları, dolayısıyla tutarlılık analizleri yapılabilecektir.

Bu tip incelemeler teşvik edilerek, ülkemiz şartları yeniden gözden geçirilmeli, köklü ve gerçekçi düzenlemeler bilimin ışığında acilen ortaya konmalıdır.

KAYNAKLAR

1. MANİSALI, E., BİLALOĞLU, B. "İnşaat Sözleşmelerinde İhtilaf Nedenleri ve Çözüm Tekliflerinin İncelenmesi" İ.Ü.Müh.Fak.İnşaat Bölümü, Yapı İşletmesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1996, İstanbul.
2. SORGUÇ, D. "Yapı İşletmesi Ders Notları", İTÜ Kitaplığı, 1983, İstanbul.
3. GÖNEN, D.İ. "Açıklamalı Devlet İhale Kanunu", 7.ci baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi 1991, Ankara
4. KARAHAN, M.R. "İnşaat imar ihale hukuku", Sevinç Matbaası, 1979, Ankara
5. ÖZCAN, İ., TANÖREN, T."2886 sayı Devlet İhale Kanunu", Yarı açık cezaevi matbaası, 1984, Ankara.
6. TÜRKOĞLU, Y., SAKI, T., EGEMEN, E. "İhale Hukuku ve İnşaat İşleri", Olgaç Matbaası 1985. Ankara.
7. Bayındırlık Bakanlığı-Bayındırlık Kurulu Kararları: 1938-1968. Başbakanlık Basımevi, 1969, Ankara.
8. Bayındırlık Bakanlığı-Bayındırlık Kurulu Kararları. 1969-1981.Bayındırlık Bakanlığı Basımevi 1982. Ankara.